

REDACȚIA:

și
ADMINISTRAȚIA :
Batthyányi uteza Nr. 2

Aricoli și corespundențe pentru publicare se trimit redacțiunii.

Concurs, inserțiuni precum și taxele de abonament se trimit Administrațiunii tipografiei diecezane.

BISERICA ȘI ȘCOALA

FOAIE BISERICESCĂ-ȘCOLASTICĂ, LITERARĂ ȘI ECONOMICĂ.

APARE ODATĂ ÎN SĂPTĂMÂNĂ: DUMINECA.

PREȚUL
ABONAMENTULUI:PENTRU
AUSTRO-UNGARIA :
Pe un an: 10 cor.
Pe 1/2 an: 5 cor.PENTRU ROMÂNIA ȘI
STRĂINĂTATE:
Pe un an 14 franci.
Pe 1/2 an 7 franci.Telefon pentru oraș și
comitat Nr. 266.

Probleme de învățământ.

Deși față cu frații noștri din regatul vecin al României, sub raportul istoric al școalelor, noi suntem cu mult mai vechi; și deși cu școalele noastre și educațiunea poporului, ori cât am fi codași, în procentuația cărțurilor, între celelalte neamuri din patria noastră: mijloacele și condițiile fraților noștri de peste Carpați li-au dat posibilitatea primatului cultural, formându-se punctul central al vieții culturale românești în centrul țării lor. Cu toate acestea însă, atât noi cât și ei, în învățământ și în ordinea chestiunilor bisericești, de multe ori și în multe privințe suferim de similare neajunsuri.

Nu odată dar, în vederea împrejurarii arătate, am prezentat și discutat aci chestiuni de interes cultural și bisericesc general pentru neamul nostru, în coloanele aceste reviste a noastre, tocmai din motivul, evident, că elementele înrudite, prin însași existența acestei legături, pot profita, fie în a săvârși un bine obștesc fie în a încunjură un rău, învățând și aplicând ceea-ce văd unii la alții.

Așa, studiul limbii române, pentru însași viața sufletească a neamului nostru, sub raportul cultural și a progresului firesc, prezintă încă neajunsuri, cari cer îndreptare și remediări.

Noi ne-având foruri și mijloace, cari cu autoritate să dispună în asemenea chestiuni, credem a face un serviciu acelora, cari au bune intențiuni și într'o măsură oarecare se preocupă cu interes, cum și pentru aceia cari ar simți trebuința unei orientări pe terenul din chestiune, credem, că facem un bine, lățind ideile și principiile accentuate îndeosebi la apelul actualului ministru al cultelor, d. Sp. Haret, către un comitet de profesori secundari, și aprecierile competente provocate din partea cercului de oameni de specialitate în ale învățământului, cari se găsetc grupați în jurul valoroasei »Revista generală a învățământului«, — în diferite rânduri citată la locul acesta.

Principiile exprimate de numitul distins bărbat de stat și al învățământului, adresată în apelul făcut profesorilor, se resumă în două puncte principale, și anume: *prefacerea limbii materne în centru al învățământului limbilor moderne și dezvoltarea în*

direcție practică, aplicativă, a studiilor științifice și dexterităților.

Vom trece aci peste partea din urmă a indicatelor conziderațiuni pentru a ne opri în special asupra punctului de vedere al studiului limbii materne, asupra căruia noi și la noi nu suntem în măsură a putea lua și face dispoziții, nici inițiative.

Credem, prin aceasta, a satisface unui legitim interes pentru problema vieții noastre culturale și aceasta îndeosebi când lăsăm aci să urmeze, pentru răspândirea ideilor bune sub raportul indicat, reflexiunile unui distins om de școală, a d-lui G. Bogdan-Duică, profesor în București, din revista pedagogică indicată în aceste șire:

»Non scholae, sed vitae discimus, se zicea odată: În vederea vieții, în vederea-înălțării acestei vieți, potrivit idealelor despre cea mai bună vieață cu putință! Aceasta nu se poate face numai cu o reformă metodică a lucrărilor din clasă; aceasta se va face numai prin introducerea în clasă a unui întreg mod de a gândi îndrăzneț, eroic, grandios. Această gândire nu o poate da o carte din Caesar, dar Caesar întreg o poate da; n'o poate da o biată lecție de o jumătate de oră asupra lui Paul, dar o monografie asupra apostolului va învăța pe oricine ce este un apostolat; n'o poate da o perpetuă învățare sărăcăcioasă împrejurul unui »Despot-Vodă«, dar o poate da adâncirea în tragediile Shakaspereane; n'o pot da cărțile de geografie, dar o pot da descripțiile largi, magistrale despre mări și țări; n'o pot da biete 15—29 capitole dintr'un autor grecesc, maltratat în liceu — cași în universitate —, dar o pot da monografiile, care nu numai despre clasicism, ci sunt și ele clasice. C'o vorbă: împotriva ocupațiilor neserioase ale tinerimii avem nevoie de un mijloc de a ocupa serios și în mod ideal pe tineri, a-i ocupa conducându-i din școală, prin lecturi. Nu există nici o specialitate care n'ar putea să fie bine servită de aceste lecturi.

»Dar unde sunt ele? Literatura română este departe de a fi suficientă pentru educația tinerimii. Lecturile acelea trebuiesc create. Ele ar trebui să ia forma unei »Biblioteci liceale«, bine hrănite de tot ce toată omenimea a produs mai de seamă.

»Când împrejurul școalei va străjui acest brâu de duhuri mari, când elevii vor începe să în-

țelegă semnele lor, se va limpezi și atmosfera claselor, vor crește și la noi duhuri. Cu ce vom face numai în clase, cu programele cele mai perfecte vom produce cel mult elevi normali, nu suflete mari, nu acea mulțime de suflete de care avem nevoie.

Observări asupra unei cărți de religione.

(Urmare și fine.)

2. **În special:** Noțiunea „lume“ n'o definiți în accepție completă, căci „lume“ numim noi nu numai cerul și pământul și tot ce **vedem** pe ceri și pe pământ, ci și celea ce *nu le vedem* (lumea spirituală, îngerii, patria îngerilor etc) Și tot aicea eră locul citatului: „Dumnezeu este făcătorul cerului și al pământului, „văzutelor și nevăzutelor“, ce l'ai pus ca „învățătură“ după istorioara despre crearea îngerilor (p. 5).

E greșală când zici că „Dumnezeu a **poruncit** lui Adam și Evei să mănânce din toți pomii raiului“. Ei, vezi, că Dumnezeu nu li-a poruncit aceasta, ci le-a poruncit, că din pomul cunoștinței binelui și a răului *șă nu mănânce* pe când din toți ceilalți pomii din raiu *li-a dat lor voie* să se indulcească adecă să mănace.

Concluzia dogmatică, detrasă din istorioara despre facerea omului e prea nedeslușită și la aparență incorectă, când după două puncte (:) scrii, că pământul, din care e făcut corpul și *Duhul lui Dumnezeu*, din care e făcut sufletul omului sunt *materii* folosite de Dumnezeu la facerea omului. Duhul lui Dumnezeu și sufletul omului, după a noastră credință nu sunt materii.

La pag. 7 susții, că Adam și Eva au avut **doi** fii. Să ierți frăția ta, că chiar și aceia, cărora autorul pentatencului li-a dat rol în istoria mântuirii încă au fost trei: *Cain, Avel și Sit*. Trebuia să începi istorioara așa: „Cei dintâi fii ai lui Adam și Evei au fost Cain și Avel“.

Istoria despre potop (p. 8) o începi zicând că dela *Cain* și dela **Avel** (cel omorât de Cain) s'au înmulțit oamenii pe pământ.

Scriptura zice că dela Cain și dela **Sit**. Greșeala isteată a reușit să treacă și prin cenzură și prin tipar.

La pag. 10 scrii... „nu se închinau **la** D-zeu ci **la** idoli“. Corect e „**lui** Dzeu, **idolilor**“. „Eși din pământul și din rudenia **ta** (din pământul **ta**) în loc de „din pământul **tău** și din rudenia **ta**“.

Învățătura istorioarei despre chemarea lui Avram nu e scoasă din ideea principală a istorioarei, că Dumnezeu pe cei drepti și credincioși îi alege de moșteni ai făgăduințelor sale etc. ci din alte momente secundare ale istorioarei.

Istoria lui Isav și Iacob (cari au fost fiii lui Isac cel adus de jertfă) plină de atâtea idei frumoase și de inv. morale — lipsește. Lipsește și istoria despre turnul

Vavilonului, din care s'ar putea scoate învățătura de a ne feri de patima sumetției etc.

La pag. 16 zici că Iosif a cunoscut pe frații săi — și totuș mai jos (pag. 17) susții că *că nu le-a crezut lor*, când ei, au zis că sunt cei 12 frați din Canaan. Dară nu le-a crezut, decât că s'a făcut numai că nu le crede lor.

„O muiere izrailteană a născut un **fecior** (p. 19) Ca compliment poate să fie bun cuvântul „**fecior**“ la adresa mititelului ce se naște; dar Moisi când s'a născut de sigur că va fi fost numai **fiu** și numai mai târziu fecior.

Din istorioara despre nașterea și creșterea lui Moisi s'ar fi putut arată ca învățătură morală frumoasele calități sufletești și morale ale fetei lui Faraon, căreia i-s'a făcut milă de pruncul dat perzării — și l'a scăpat, și l'a crescut.

Istorioara prorocului *Iona*, o începi d'adrechtul cu „Și a zis Domnul, mergi la Ninive etc“ fără ca să faci o introducere potrivită și necesară spre a prezenta pe Iona ca pe un trimes al lui Dumnezeu și despre care elevii poate nu vor avea cunoștință.

Între istoria despre Daniil și soții și între concl. mor. nu află nici un nex intern. Istoria despre scăparea celor 3 tinări din cuptorul cu foc, nu ne vorbește despre *unitatea* lui Dumnezeu, ci despre *purtarea de grije dumnezească*. „Lui numai se cuvine“ în acest loc nu e bine zis. Corect e: numai lui se cuvine (să ne închinăm d. e.) „La Dumnezeu toate sunt cu putință“ (p. 42 învățătură). Cred; dar dintr'un astfel de citat, luat drept concluzie, cine va putea afla învățătura mor. ce ni-o da nouă istoria Nașterii lui Ioan Botezătorul (Cei drepti află dar și grație la Dumnezeu... și în descoperirea lui Dumnezeu nimenea să nu dubiteze).

Propoziția: „Numai Maria **păzeă** toate cuvintele, **punându-le în inimă**“ așa cum e, foarte puțini elevi o vor înțelege. Cuvintele se *ascultă* cu luare aminte

Învățătura de pe p. 44 nu e scoasă din cuprinsul dogmatic al istorioarei despre nașterea lui Hristos cum ar trebui să fie, — ci este o propunere independentă. — *Din istorioara nașterii* nimenea nu va putea scoate, ca frăția ta, învățătura, că Hristos a întrunit 3 direcții, cea de profet, cea de preot și cea de împărat. Acestea le putem vedea și învăța din alte manifestări ale vieții și activității **publice** a lui Is. Hr., dar nu din istorioara despre nașterea lui.

După istorioara despre magii dela răsărit (p. 46) puni ca concluziuni etice și dogmatice următoarele texte: „Întru ale sale a venit și ai săi nu l'au primit etc. (Ioan I. II.)“ și „Bărbatul greu la mânie *apără păcatul*“. Foarte bine! Dar ce au elevii să invățe din istorioara despre călătoria magilor cu daruri la micul Iisus? Textul prim, care e de o profunditate dogmatică spre adevărarea învierii și a divinității lui Iisus Hr. 1) nu e potrivit cu ideea principală a istorioarei, 2) nu e potrivit cu facultatea priceperii elevilor din cl. III. pentru cari e prescris acest material de instr. rel.

și 3) nu e concluzie cece ar trebui să fie, ci este un text de un profund înțeles dogmatic care pretinde explicare specială științifică-teologică. Al doilea text detto trebuie explicat ca să înțeleagă elevul cum să „apără păcatul“.

Concl. adecă învățăturile detrase din istorioară trebuie să fie atât de ușoare și de clare, ca elevul să le poată suscepe și înțelege fără nici o greutate.

Concluzia etică detrasă din propunerea: Cum ne-a învățat Iisus a ne ruga (p. 50) e incorectă, pentru-că, Iisus, când a învățat pe învățăceii săi a se ruga, li-a arătat numai modul cum trebuie să se roage adecă cu umilință, cu credință și cu încredere — și nu prin vorbe multe. Va să zică e vorbă de rugăciune ca cult d-zeesc, ca expresiune prin graiu a unor simțăminte interne — și nu e vorbă de fapte, ca condițiuni ale vieții plăcute lui Dumnezeu.

La acest loc trebuie să dai elevilor învățătură, că cum au să se roage lui Dumnezeu (cu umilință, cu credință, cu încredere și așa cum ne-a învățat Iisus în predica de pe munte, despre care frăția ta nu scrii nimica).

Învățăturile puse la sfârșitul câtor-va pilde ale lui Iisus Hristos nu sunt învățături, ci sunt *tâlcuiri*.

La pilda Vameșului și a farizeului trebuie să arăți valoarea morală a *umilinței* și urciunea *mândriei*.

Istorioara despre *profețiile* lui Iisus Hr., despre **judecata cea de pe urmă**, o începi așa: „Iisus a profetit **despre sine** zicând: iată ne suim în Ierusalim și fiul omenesc se va da în mâinile oamenilor păcătoși, cari îl vor omori — și a treia zi va învia“. — Apoi: **despre Ierusalim** a zis: că se va risipi încât nu-i va rămânea peatră pe peatră“.

La acestea numai atâta am să observ, că profețiile lui Iisus **despre sine** și despre **soartea Ierusalimului** nici una nici alta nu sunt profeții despre judecata cea din urmă.

Acestea sunt observările mele, pe cari, pe baza cunoștinței mele de studiu, mă simt în drept a le face asupra cărții frăției tale.

Le-am făcut cu drag și ți-le împărtășesc cu iubire și cu dorința de a contribui prin ele la viitorul succes ce cred că va rezultă din laudabila nizuință a frăției tale, de a promovă și a inleznă — prin scrierea de cărți folositoare — instrucția relig. morală în școlile și la fiii poporului nostru și așa destul de înstrăinat „cu partea sa din avere de casa și din țeara părintelui său carele este în ceriuri“.

Din trecutul nostru cultural.

— Urmare. —

Dimitrie Cantemir. Ilustrând tronul Moldovei, dar foarte scurtă vreme, între anii 1710—1711, *Dimitrie Cantemir* (1673 - 1723) este un om, a cărui nume și faimă a trecut departe peste hotarele micii Moldove; dar aceasta nu pentru gloria coroanei, ci pentru înălțimea științei sale.

Având o vastă și temeinică cultură, el ajunge membru al Academiei de științe din Berlin, și opera sa, „Istoria înălțării și căderii imperiului otoman“ (scrisă latinește), a fost opera de știință consultată de toți istoricii, până la apariția operei savantului german Hammer, din timpul modern.

Cantemir cunoștea bine multe limbi, și și-a scris operele de caracter literar-filozofic (mai puțin reușite) și istorice, în limbile: greacă, latină, rusească și română.

Lucrările sale de căpetenie sunt:

1. Divanul lumii, o disertație mai mult școlară, îndemnând la fapte morale; lucrare din tinerețe, scrisă românește și grecește. 2. Historia incrementorum atque decrementorum aulae Othomanicae. 3. Descriptio Moldaviae, cu instituțiile și situația geografică și administrativă, din timpul său, un prețios izvor, pentru cunoașterea trecutului Moldovii. 4. *Hronicul Româno-moldo-vlahilor*. 5. Viața lui Constantin Cantemir (tatăl său) ș. a.

Operele lui Cantemir, pentru care el este laudat, sunt cele istorice. Deși scrise în cea mai mare parte în limbi străine, căci doar' erau destinate lumii culte din care făce parte Principile istoriograf, și nu există teren pentru cărți și știință românească, în timpul acela, între români, — totuși acest savant de talie europeană, este un patriot român plin de iubire și devotament pentru neamul și țara sa.

Fără noroc în politica sa, el perde tronul și idealul de a liberă patria sa Moldova de sub supremația turcească și de a-i da libertatea prin... Rusia, dar și ca curtean prețuit al împăratului Rușilor, îi svâcnește în suflet patriotismul moldoveanului.

Întâi în *Descriptio Moldaviae* (pe românește: „Cartea de hotărîre a Moldovii“ și altă traducere „Serisoarea Moldovii“), apoi în prefața „*Hronicului*“, în care aveă să se cuprindă întreg trecutul roman și bizantin în legătură cu geneza poporului românesc — lucrarea neterminată — D. Cantemir se dovedește a fi mănât de acel curent patriotic, care caută și cercetează glorioasa descendență a neamului său umilit și scăzut El s'a gândit să cuprindă într'o întinsă operă de erudiție, într'o cercetare de *mândră afirmație națională toată istoria poporului român*.

Pentru Costineștii inimogși există numai întrebarea: Suntem sau nu Romani? Cine ne-a adus aici? — Pentru Cantemir e o problemă de însemnătate aproape egală acesteia, problema persistenței, continuității.

Pentru Cantemir, Dacii au fost nu numai cuceriiți ci și distruși. Pe teritorul istovit s'a clădit civilizația romană. Suntem Romani, din Italia, din familii patriciene, să prețuim dar, cu mândrie, „bunul neam“, care nu a părăsit acest pământ niciodată. Barbarii nu ne-au dominat (Huni, Avari, etc.) ci am trăit alături cu dânșii

Jignit de prezent, par'că ar fi poetul Eminescu, vede în depărtare, în trecut gloria neamului. — Cine a oprit revărsarea cutropitoare a Turcilor? — Neîn-

vinsul neam romano-moldo-valah! Oștile sultanilor au fost bătute și inecate în apele Dunării, Siretului, Prutului...

Fiind spre sfârșitul zilelor sale la anul 1722, cneazul împăratului Petru cel Mare, primește îngăduință de a se întoarce la moșiile sale din Moldova, unde moare la 1723, August 21, cu dorul împăcat, dorul dulce al dragostei de moșie.

Ce putea el să lase copiilor patriei sale?

A vrut să le dea libertate, — vremurile fură împotriva-i.

Ca să poată ajunge la libertate, trebuia să se desrobească întâi sufletul neamului său.

Și n'a avut zile, să-și închee „Hronicul“, — lumina i-se stânse.

Iar pe când, în vremea mitropolitului Veniamin cărțile lui *D. Cantemir* se imprimă și se pun pe limba română, vin prea târziu, — căci aceeași lumină izvorise din duhul lui Petru Maior, Klain și Șincai.

N'avu parte cel dintâi mare învățat român, stăpân pe un tron, să desrobească, nici politicește nici intelectualicește poporul său.

E o mișcătoare tragedie, viața și soarta acestui om ales, acestei stele, ce a trecut, ca un strălucit meteor, printr'o noapte de cumplită beznă, din viața neamului său.

Influența grecească. Centrul tipăriturilor bisericesti devine în veacul XVII Muntenia, unde însă nu numai cărți românești se tipăresc, ci pentru armeni, copti, circazi, pentru tot orientul, dar mai ales grecești; și peste un veac de strecurare sporadică a primejdiosului străin fără patrie în țările române, se vede poporațiunea românească încălecată de grecism, de Fanarioții avani, și pe terenul cultural și în viața bisericască și în cea politică. O dovadă de îngânfarea acelor răi străini, este Eteria sau revolția grecească ce încheie epoca Fanarioților, de 100 de ani.

Iată, chipul în care au parvenit Fanarioții la rolul de exploatare ai principatelor române:

Cucerirea otomană a întrerupt pentru aproape un secol cultura bizantină, care reîncepând a se deșteptă, ia formă cu totul nouă, ca aspirații, tendințe și maniere.

Grecul supus își rezumă viața în religie, a cărei autoritate o socotește de a sa, îndreptățită și largă ca și înainte de căderea Constantinopolei; ca tendințe, grecul perfid caută să intre în grațiile stăpânului tembel, pe care servindu-l, ca dragoman, samsar, etc. îl exploatează în favorul său; o exploatare perversă, lipsită de conștiință și scrupul.

Pentru dezvoltarea concentrică a forțelor sale, îi trebuie grecului un centru, pe care nu l-a găsit în Venetia, unde se întrunise un mic consorțiu de greci bogăți din veacul XVI-lea, nici în depărtata Moscova izolată de lumea mare pe-atunci, ci la „prea străciții Domni ai Moldovei și Țării-Românești“.

În consecință, cei mai mulți greci caută refugiu în principatele române și în special în Muntenia se

strecură de prin veacul al XV-lea, ca negustori, călugări, spioni, bancheri, apoi instructori și chiar funcționari, ajungând, în epoca Fanarioților (1711—1821) până și mari boieri, vistiernici, arhieriei și *Domnitori*.

La 1599 vine Matei al Mirelor, mitropolit grec, la curtea lui Radu-Șerban (Muntenia), și ajunge egumen al mănăstirii Dealul. Radu Mihnea oferă posturi înalte la curte și în cler grecilor „lumițați“. Ciril Lucaris patriarhul Alexandriei predică în București și Iași (1613, 1615.) și nu se mai sfârșeau pelerinagiile pela Curți și darurile domnești. Mitropolitul Ierotei de Monembazia, scrie o cronică. Paisie, pe mirenii Panteimon Ligaridis, fu duhovnicul lui Matei-Basarab, ș. a.

Deja în timpul lui Constantin Cantacuzino (1654) și Radu Șerban Voevod (1658) sunt un nume mare de clerici și mireni greci cu învățătură în principate, dar mai ales în Muntenia, căci Moldovenii se cam fereau de ei.¹⁾

¹⁾ Sinodul din Iași sub Mitropolitul Iacob Putneanu în 1752 dă următoarea hotărâre:

Iacov cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop și Mitropolit Moldaviei. În știință dăm tuturor cui se cade a ști, de vream ce fiește care țară are osebite obiceiae, și se țin și se păzesc cu obiceiele sale, după cum și sfânta Pravilă poruncește și întărește asupra obiceiului țării a se urmă și a se păzi. Cuvine-se dar nu numai a păzi ori cine obiceiul țării și al patriei sale, ca să steae ne mutat și ne călcat ce încă și apărătoriu cu tăria sa să fie asupra protivnicilor ce să ispitesc a călca obiceiul cel bun, și de folosul țării. Fiind dar obiceiul și întru această de Dumnezeu păzită țară, Mitropoliți și Episcopi din streini să nu se facă, fără numai din pământeni, care obiceiul din descălicătura țării și până acum, așa s'au urmat, și s'au păzit și nici odată altul strein nu s'au întâmplat să fi fost primit la păstoria vre unui scaun, fără numai la veleat, 1752 la vream ce au venit oștile Moschi-cești de au călcat pământul aceștii țări. Atunce din oare care pricină luând Mitropolitul ce au fost la păstoria acestui scaun anume, Kyr. Antonie, lăsând Mitropolia pustie s'au dus cu Moscalii în țara lor, și fiind trebuință a se așază alt Mitropolit, atunce pentru multa râvnă, și vreadnică de toată cinstea și podoaba Arhierescă ce s'au găsit la un Mitropolit strein Grec, care s'au aflat aicea în țară: Anume Kyr Nichifor, care au primit călugărie dela Monastirea Neamțul. Cu tot soborul bisericesc și politicesc, l'au poftit priimindu-l să le fie păstoriu, însă cu această tocmală după dânsul altul strein să nu mai fie, apucându se el că va aleage pre urma lui pre unul din Episcopii pământeni, să-l așeze la scaunul Mitropoliei ca să nu se strămute obiceiul țării. (Însă aceasta s'au făcut nu că doar nu se află la acea vream vre unul din Episcopii țării vreadnic de păstoria Mitropoliei; ci mai vartos ca să se acopere numele cel de Hainlăc a lui Antonie). Și până au fost în vârsta firii și întregimea minții, s'au mulțemit toată obștia de cătră dânsul. Iară dacă l'au supus vârsta bătrânețelor de au slăbit din fire, și mintea viindu-i până la atâta slăbăciune, cât ori cine ce-i vrazice de fiește ce lucru să lăsă priimit, atunce fiind îndemnat de oamenii săi, l'au supus ca să iae o soamă de bani dela unul din streini grec, carele să cercă cu mare soamă de bani, să încapă la Mitropolie, și să-l așeze pre acela Mitropolit, care lucru cu puteare banilor afară din hotărârea Pravilii au venit să se facă.

Matei Basarab deși ajutase mult prin tipărituri muribundul slavonism, și dânsul ca și contimporanul său din Moldova, Vasile Lupul au jertfit și primit bucurios răsplata, de a fi numiți în lumea greacă drept succesori ai împăraților constantinopolitani.

Cultura grecească a început să-și dea roadele, întâi prin traducerea din grecește în ambele principate a cărților de legi. Anume, Eustratie Logofătul traduce la 1643 o parte din legiuirea bizantină, pentru a stabili „condica de legiuiri ale țării”, — iar *Pravila cea Mare* alui Matei Basarab se publică la 1652, după juristul grec, Caridas.

Ci stându-i înprotivă, pământeni, apărându-se cu obiceiul țării și cu tocmala ce au avut cu proin Mitropolitul Nichifor, când s'au priimit Mitropolit s'au apărât scaunul de alții streini. Dar îndestul că până a se îndreptă sfânta Mitropolie, au sosit la mare pagubă, și datorie, și cu totul lipsită rămâind numai piatra. Ci dar noi care Dumnezeu ne-au adunat cu darul său, la vremea aceasta, am cercetat de ceale ce ni s'au căzut de folosul sfintei Mitropolii, făcând datoria noastră ce ni se cade a păzi hotarele obiceiului țării și a dreptății, ci cu județul sfintei pravili, și cu puterea darului ce ni s'au dat dela sfinția sa cu sobor. Și după cum însuși sfântul Dumnezeu au povățuit cu darul său pentru sfânta Mitropolie, așezând ceale ce se clătise preste obiceiul, din întâmplarea mai sus arătată. Hotărîm și legăm ca fiește când, atât în vremele ceale ce vom trăi noi, cât și în ceale viitoare a urmașilor noștri, ca nici de cum obiceiul țării, și a sfințelor scaune a Eparhiilor țării, altă dată să nu se mai calce, nici să se strămute, ci ori când va avea trebuință țara de păstorie la vre-o eparhie să urmeze obiceiul țării; Și din pământeni să se aleagă Mitropolit sau Episcop. Iară strein nici odată să nu se primească, nici să mai între altul strein la păstoria vre unui scaun, cu mijlocire de bani, sau măcar și fără bani, sau măcar cu priatani să-și isprăvească înprotiva Pravilii și obiceiului pământului. Datori să fie atât soborul bisericesc, cât și politicesc, dela mare până la mic, ca să stea cu toții ajutoriu dreptății, și obiceiului țării, și sfânta Pravilă a se călca nici de cum să nu îngăduiască, nici să primească pre un călătoriu ca acela, nici să aibă sfânta Mitropolie o străbătate ca aceasta cât va trăi această de Dumnezeu păzită țară, încă și aceasta să fie în știința tuturor, că această sfântă Mitropolie a Moldaviei din început au fosf închinată la Ohrida și la zilele răposatului luminatului Domn fericitul întru pomenire Alexandru Voevod cel Bun și bătrân, Andronic Paleologul fiul lui Manoil Paleologul Împăratul Grecesc, viind cu întâmplare prin țara aceasta, mergând dela Beciu la Țarigrad și plăcându-i țara și acest norod creștinesc, și mulțemindu-se și de cinstea ce i-au făcut Domnul cu Sinatul și cu tot soborul Bisericesc petrecându-l din munte și până în Dunăre, și acel împărat așezând și altă orânduială a politiei boiarilor, și înțelegând și de Mitropolia Moldaviei că este închinată la Ohrida, după ce au mers la Țarigrad au spus părintelui său Manoil Paleologul și au isprăvit cu sobor după făgăduința ce dedease, rădicând Mitropolia Moldaviei de supt ascultarea Ohridului, au făcut'o ca să fie ca și Ohridul nesupusă nicăiri, trimitând Mitropolitului și coroană și sacos și au întărit acest așezământ și cu hrisoave împărătești. Dupre cum preasfințitul și răposatul Georgie Mitropolitul mărturiseaște cu jurământ și cu sufletul său că el au văzut acele hrisoave împă-

Vasile Lupul întemeiază la biserica Trei-Ierarhi din Iași o școală grecească (1639) unde se învață și slavonește și românește. Elev al acestei școli este și *Nicolae Milescu*, care a scris în rusește călătoriile sale prin China și un Enhiridion.

Duca Vodă din Moldova primește cu mari onoruri pe Dosoftei mitropolitul Ierusalimului. La mânăstirea Cetățuia el întemeiază o tipografie, pentru cărți bisericești, iar la copii ține instructori grecești.

Cete de mitropoliți, patriarhi, medici, diplomați, negustori greci erau zilnic oaspeții darnicilor Domni români, indeosebi din Muntenia.

Școala grecească din București întemeiată la 1660 la mânăstirea Sf. Sava, eră dintre cele mai vestite școli grecești, având dascăli teologi, ba și poeți neo-grecești.

Curtea lui Constantin Mavrocordat, primul domn dintre fanarioți (întâi în Moldova apoi în Muntenia),

rătești în Monastirea Neamțului într-o acesta chip scriind. Și prăpădindu-se hrisoavele la vremea nepăcii când cuprinsease Leșii partea muntelui, și ca să nu se întunece știința acestui lucru, au scris singur Georgie Mitropolitul Moldaviei cu condeilul său, adevărind povestea cu sufletul său și cu jurământ să fie în știința urmașilor săi, și de vreme ce și cu ochii noștri am văzut scrisoarea lui Georgie Mitropolitul, într-o acesta chip scriind. Și ca să nu se piardă această așezare Împărătească, noi încă cu sobor o adevărim și o încredințăm urmașilor noștri. Ci cu toate acestea ori cine s'ar ispiți să calce obiceiul sfintei Mitropolii, sau altor scaune, cu mijlocire de bani s'au cu priatani năimiți cu dare, care lucru este afară din Pravilă, vrând preste obiceiul a băga pre vre un strein la vre-o Eparhie, și atât din partea boerilor pământeni, cât și din streini de s'ar amestecă făcându-se sfātuitori, și îndemnători, și arătători, și înprotivitori Pravilii și obiceiului țării și a dreptății: pre unii ca aceia cu toții împreună ca dintru o gură îi legăm și îi blestemăm și într-o acesta chip zicem: Să fie blestemați de Domnul Dumnezeu atot Putearnicul, și de a sa prea curată Maică, și pururea fecioară Maria, de slăviții 12 Apostoli, și de acelea a toată lumea sfinte șapte soboară, și de toți Sfinții, fierul, pietrele, și leamnele, și toată firea neputrezetoare, să putrezească și să se răsipească, iară trupurile acelora să stea întregi: să aibă parte cu Iuda vânzătorul de Hristos, și cu proclatul Arie, și cu alți eretici, să-i înghițe pământul de vii pre Datan și Abiron, să-i lovească cutremurul lui Cain, și bubele lui Giezi, copiii lor să rămăie săraci și muiarele lor văduve și toată averea lor să fie întru jefuire, și casele lor întru răsipire. Așiderea și de smereniile noastre, carii mai jos sântem iscăliți, cu puterea ce avem dela Domnul Dumnezeu, pre unii ca aceia ori ce obraz ar fi, îi afurisim și-i blestemăm, și-i legăm supt tot blăstemul ce scrie mai sus, ca pre niște stricători obiceiului, țării, și înprotiva sfintei Pravili Iară care s'ar sili și s'ar nevoi ca să ție și să păzească nestrămutat și neclintit obiceiul țării dupre cum arată legătura noastră aceasta, adecă a nu se primi nici odată strein, ori la ce scaun Arhieresc al țării aceștia să fie ertați și blagosloviți, și de Domnul Dumnezeu, și de smereniile noastre în veaci, Amin. Leat. 1752. Ghenarie 10. Iacov Mitropolit Moldaviei, adevărim și întărim tot blăstemul ce scrie mai sus. (Urmează iscăliturile episcopilor și igumenilor și cu pecețile lor).

din întâmplare vrednic la locul său de Domn luminat, ca foarte puțini dintre urmașii săi, eră par'că a unui împărat bizantin, cu islicuri și feloane, cu bogății orientale în toată orânduiala sa.

Aceasta invaziune și copleșire merge și mai departe.

Multe *mănăstiri și imenze moșii* cad pe mâni grecești. Cultura grecească și-a găsit culcuș cald pe pământul românesc, prin exploatarea căruia vor căuta parvenitii să-și mântue patria îndepărtată, după-ce îndeajuns au exploatat încrederea tembelilor Turci.

Dintre preleții greci de origine, dar romanizați, în urma contactului, în mediul țării românești, amintim pe *Antim Ivireanul*, marele predicator din timpul lui Constantin Brancoveanu.

(Va urma.)

Invitare de abonament.

P. T. Domni cetitori sunt rugați, să binevoiască a-și renoi abonamentul.

De asemenea rugăm și pe abonenții, ce sunt în restanță cu prețul foaiei atât de pe anul acesta, cât și de pe anii trecuți, să binevoiască a ni-l trimite, căci foaia suferă lipse mari, neputându-și acoperi trebuințele sale și datoriile față de tipografie.

Administrațiunea.

CRONICA.

Despărțământul Brad al „Asociațiunii“ vrea să arate, că chemarea „Asociațiunii“ nu e numai a propovedii cultura dela înățime academică, ci trebuie să se coboare la popor, pentru a-l instrui practic. A deschis deci un curs, care va ținea până în Duminecă a 5-a din postul Paștilor, în care în decurs de o oră se împărtășesc cele mai folositoare cunoștințe, anume: 15 minute se instruiază în scris și cetit după metoda Gabel analfabeții din loc, iar alte 15 minute se ține o prelegere practică liberă, menită a-i da țaranului cunoștințele mai indispensabile. Cursul s'a deschis în 24 Nov. ținut dela 9—10 ore a. m. La muncă s'au angajat toți profesorii, învățătorii și ceilalți inteligenți din loc. Ascultători sunt mulți! — Vom reveni.

Prelegere cu schiopticon. La 21 Nov. (4 Dec.) în frunțașă comună Șiria dl. prof. prep. Nicolae Mihulin a ținut trei prelegeri. În sala „Casei Naționale“ de a colo s'au adunat creștinii la număr cam 600, ca să asculte instructivele prelegeri ale d-lui profesor despre urmările *betiei*, despre mătăsărit și folosul lui, și despre unele locuri din lumea mare. Prelegerile au fost ilustrate cu icoane proiectate prin schiopticon.

Rectificare. În numărul 35 al acestei foi a apărut articolul: „**Dezvoltarea puterii tehnice-spirituale la copii**“ cu subscrierea *I. Crișan*; acest articol este de *Ioan Ardelean*, învățător, iar numele anterior s'a strecurat din eroare, ceea ce prin aceasta se rectifică.

Conferență învățătorească. Despărțământul proprezbitalar Arad, și-a ținut conferința de toamnă la 7/20 Noem. a. c. în comuna Cicir, unde dim. la oarele 8, au sosit cu motorul dela Arad, aproape toți membrii, în frunte cu președintele Ioan Vancu, primiți de parohul locului, C. Mihulin ș. a. Conferinței i-a premers chemarea duhului sf. și prelegerea practică „Cele cinci sensuri“ din esercițiile intuitive ținută de colegul Aureliu Drăgan, cu elevii săi, care după o discuție ulterioară sa decretat, de bine succasă.

Președintele deschizând ședința, prin un discurs instructiv, vorbește despre rolul presei în viața popoarelor, propune apoi conferința primește de raportori, pentru ziarul „Lupta“ pe membrul George Petrolici, inv. în Nădlac, pentru „Tribuna“ pe Stefan Roja, inv. în Pecica, pentru „Biserica și Școala“ pe Petru Colțau, inv. în Mândruloc; bineventează apoi oaspeții pesenți, între cari, pe părintele Iancu Ștefanuț, Fabriciu Manuilă, notariul com. Valerie Milovan ș. a. Laudă în fine purtarea bravilor Cicireni mulți prezenți cari au știut jertfi mii coroane, de și-au zidit o noauă școală palat, care la multe comune frunțase, le poate servii model.

Disertanți oficioși, nu s'au prezentat și nici că au răspuns măcar presiului, deși au fost provocați: sa decis a se întreprinde, contra D-lor. pașii necesari, la forurile superioare. Mulțumită i-sa votat președintelui I. Vancu, pentru lucrarea, intitulată „Moment oportun“ care să va traspune, comitetului central spre ulterioară afacere. Tot astfel i-sa votat și colegului său de birou, notarului V. Cristea, pentru frumoasa introducere, făcută, la raportul biroului, după care urmează cetirea circulariului, emanat din partea comitetului central, în care să indică materialul, cu care vor avea a se ocupa despărțămintele.

Pentru cestiunea: „Cari sunt cauzele, îndolenței unor membri, întru împlinirea datoriștelor lor „și cari sunt mijloacele, de a sana acest rău“ un iubitor al culturii române (anonim) a și pus, la dispoziția presiului, un premiu de 30 cor. treizeci coroane pentru cea mai bună lucrare, ce se va prezentă la cestiunea aceasta și care se va decerne cu ocașiunea proximei adunări generale.

Ca loc pentru excursiune de ștudiu întru cât vom fi de acord cu celelalte despărțăminte să alege orașul și portul Fiume. Sa stavorit în fine, locul și terminul, pentru viitoare conferință; care se va ținea în Cenadul ungurese, la 3/16 Maiu 1908 și cu aceste terminându-să ajendele oficioase cu toți am luat parte, la prânzul comuei, unde veselie, toasturilor și cântecelor, nu or lipsit, ear cu motorul de 5 h. d. a. s'au reîntors toți, la ale sale, ducând fieștecăre cu sine dulci suvenirii dela noi.

La pedagogiul gr. or. rom. din Caransebeș a fost numit, în locul ținut vacant un an și jumătate, d-l *Dr. Nicolae Regman*, la catedra de *pedagogie*. După informațiunile ce avem, d-sa e un distins profesor, dar și în foarte grele împrejurări angajat: tocmai atunci când comisarul guvernului caută să stabilească, dacă e vorba de înecarea ori salvarea numitei școle. Să sperăm că va și fie bine. *Bănăteanu.*

Întregirea salariului învățătorilor: Suntem rugați să publicăm următoarele: Pentru formularea și înzestrarea corectă cu documentele necezariei a cererilor referitoare la complectarea, întregirea sălarului și a cvinevenaliilor din partea statului pentru învățătorii profesionali și comunali, — domnul Mihail Gyerkes, director-învățător din Székelyudvarhely, a compus și edat sub titlul: „*Allamsegély Kérévny és Mellékletei*“ un îndreptar, care tractează în mod instructiv și practic chestiunea aeeasta.

El arată aici cerințele de formă a cererei pentru subsidu dela stat, cazurile cererei, calitatea documentelor ce au a se face și alătură, dă modele de cereri, arată sumarul cărților și mijloacelor didactice, cari au a se procura, — registrul comunelor împărțite în clase după banii de cvaruir și totodată alăturază la broșură foite tipărite-goale pentru complectarea cu datele locale

Prețul este de 2 coroane.

Recomandând în mod călduros în atențiunea comitetelor școlastice și a învățătorilor atât cartea acuma apărută a D-lui Mihail Gyerkes, cât și: „*Részletes Tantervnyomtatvány*“ o carte care arată împărțirea obiectelor de învățământ conform oricărui plan de învățământ, precum și: „*Tananyagbeosztási nyomtatvány*“. broșură aprobată și de ministrul de culte, care indică împărțirea anuală a materialului didactic-după clase. — Se poate procura pe sama clasei a 5 și a 6 combinate, cu 2 coroane 40 fil. pe seama a 4. cu 1 cor. 80 fil. pe seama a 3 cu 1 cor 60 fil. pe seama a 2. cu 1 cor. 40 fil. și pe seama clasei prime cu 1 coroană, pe lângă trimiterea anticipativă a banilor la D-lui Mihail Gyerkes, director-docent în Székelyudvarhely. *Rudolf Chalupka* secretarul inspectoratului reg.

Posta Redacțiunei.

B. inv. N. Drept răspuns: Vezi îndeosebi dispozițiile legii, cu privire la chestia disciplinară și înțelege-vei, că ai deplasat problema, ce vrei să discuți într'un ziar nu politic.

Păr. V. Cum vezi, se publică, — deși puteau lipsi unele „etichete“, cari nu scuză unele „propuneri independente“ sub raportul... stilistic și gramatical. s.

Cronică bibliografică.

„*Gazeta de Duminecă*“ care apare de patru ani la Șimleul-Silvaniei, va introduce mari înoui în redacțarea și administrarea sa cu începutul anului viitor.

Conducătorii acestui ziar, dnii Dr. Dionisie Stoica șefredactor, Ioan P. Lazar, proprietar și Dr. Victor Deleu, redactor responsabil, intenționează a face din el nu numai un organ politic după cerințele timpului de azi, ci și o gazetă culturală, în sensul adevărat al cuvântului, atât pentru poporul de rând, cât și pentru cărturarii români.

„*Gazeta de Duminecă*“ pe lângă informația politică din țară și străinătate va trata succesiv și sistematic tot felul de chestii, cari aparțin vieții publice sociale, economice, științifice, literare și peste tot culturale. Va avea rubrici permanente, referitoare la chestii de stat, bisericesti, școlare, judecătorești, medicale etc. Va da o informație constantă asupra mișcării literare românești de peste tot și asupra vieții sociale și culturale a tuturor românilor (Ungaria, România, Bucovina, Macedonia și Basarabia). În același timp va

da resumate critice despre tot ce publică ziarele românești și străine.

Scopul, care se urmărește este instruirea poporului pe toate terenurile vieții publice de stat, ale vieții naționale românești și particulare. Întreagă materia gazetei se va trata în mod inductiv și sistematic și va fi atât de variată și multilaterală, încât gazeta se va face indispensabilă atât pentru țărani, cât și pentru industriași, comercianți, învățători, preoți și pentru ceilalți cărturari ai noștri — și va fi singurul organ de publicitate enciclopedic la noi, fiind totodată redactat cât să poate de atrăgător și distractiv.

„*Gazeta de Duminecă*“ are un însemnat număr de colaboratori regulați, pe cari îi rebonifică. Primește însă colaborarea tuturor bărbaților și tinerilor de peană, doritori de a contribui la propășirea neamului. Toți aceștia, precum și cei-ce doresc a fi corespondenți ai gazetei, atât dela noi din țară, cât și din alte părți locuite de români, sunt rugați a se însinua cât mai îngrabă șefredactorului gazetei, în Șimleu (Szilágyosomlyó). Intențiunea proprietarului este de a rebonifica pe toți colaboratorii și corespondenții. De aceea pentru început administrația „*Gazetei de Duminecă*“ va sorți între toți colaboratorii și corespondenții, cari se vor însinua și vor colabora regulat, premii în bani, în sumă de 500 cor. Gazeta se va estinde regulat pe 12 pagini și cu toate acestea abonamentul va rămânea tot cel vechiu și anume: 6 cor. pe un an, 3 pe un jumătate de an și 1.50 cor. pe un sfert de an. Pentru România 14 lei pe an. Toate abonamentele se plătesc înainte.

Administrația „*Gazetei de Duminecă*“, sortește între abonații săi primii în valoare de 1000 (o mie) coroane.

Între aceste premii sunt (pentru țărani) două vițele de Șvițera (Pinzgan) în preț de 400 cor. precum și cărți prețioase în valoarea de 600 cor. Între cărți sunt Cartea de aur (4 exemplare à 40 cor), Istoria literaturii române, a d-lui Iorga, (20 cor). Poeziile lui Goga, Romanele d-nei Sofia Nădejde (Robia banului, Patimi, Părinți și copii) precum și alte opere din editura „*Lucefărului*“, a librăriei Alcalay, Ciurcu etc. Lista completă a premiilor se va publică în curând în „*Gazeta de Duminecă*“,

Abonamentele se trimet la Administrația „*Gazetei de Duminecă*“, în Szilágyosomlyó.

Ceice trimet de acum abonamentul pe 1908 primesc și numerii din gazetă, cari apar până la anul nou.

La cerere se trimite ori cui lista completă a premiilor.

Puterea sufletească afirmarea personalității ome-nești în principalele momente ale culturii. Legea conservării unități sufletești. Persoană și mediu, studii filosofice de *C. Rădulescu-Motru*, profesor la universitatea din București. Un volum mare, al treilea din publicațiunile de înalte erudițiune, de psihologie, logică, sociologie, pedagogie drept ale autorului.

Prețul unui volum 6 lei Tip. București la Carol Göbl.

Revista Generală a învățământului III. IV. Părerii asupra revizuirii programelor liceale. Dl. Bogdan învățământul secundar al românilor din Ungaria. „*Îndărăt spre școală*“ Conferințe didactice. Cum se predă istoria națională în școlaele primare. Deale examenelor. Idei și fapte. Cronică pedagogică din România și Ungaria. Bibliografie.

Natura III. 2. prețioasă revistă științifică din București are următorul cuprins: Puterea analogiei, de En. Ionescu. Telegrafia imaginilor, Gh. Grigoratu. Tundra, Taiga, Stepă, Pustietatea și Lateritul, de T. Porucic. Igrasia, Notițe. [Abon. pe an 5 lei. Administrația Str. Scaune 33.]

Negruta cor mixt cu soli, de Ioan Vidu. Preț 1 cor. 50 b. Arad. Ed. Tipogr. diecezană.

Din oca vieții de Vasile Pop. „Biblioteca pentru toți”. Nr. 293 preț 30 bani.

D-l Pop s'a ridicat cât se poate de iute în rândul scriitorilor literaturii noastre. D-sa posedă într'un înalt grad darul de a povesti și un umor sănătos, natural, fără veselie silită, precum și mult spirit de observație caracterizează talentul său. Din oca vieții, e o culere de schițe și nuvele umoristice, pline de haz și artistic redată cari vor încreți toate buzele și vor înșenina toate frunțile. Din oca vieții apare acum în a doua ediție. Prima a fost la aparițiunea ei imediat epuizată, ceea ce este o dovadă de popularitate de care se bucură domnul Vasile Pop. Catalogul complet al acestei „Bibliotecii pentru toți” ce cuprinde peste 300 de numere, se va cere la Librăria editoare Alcalay, București.

Concurese.

Pe baza decisului Ven. Consistor de sub Nr. 6625/1907, se publică din oficiu concurs pe stațiunea învățătorească din **Minead**, cu termen de alegere de **30 zile** dela prima publicare.

Emolumentele sunt: în bani 200 cor. 4 hect. grâu, 4 hect. cucuruz, 5 stângeni de lemne: pentru scripturistă 5 cor; pentru conferință 6 cor. Cărtir și grădină.

Reflecții au să-și înainteze recursurile ajustate regulamentar și adresate com. par. din Miniad, ofic. pprezv. în Buteni (Buttyin) în timpul indicat, având a se prezenta în o Duminecă ori sârbătoare la sf. biserică spre a-și arăta dexteritatea în cant și tipic.

Traian I. Magier pprezv. insp. școl

—□—

2 - 3 gr.

Pentru îndeplinirea vacantului post învățătorească dela școala gr. or. rom. din **Ateas** protopopiatul Tinea cottul Bihor cu termen de alegere pe ziua

11/24 Decem. 1907, pe lângă un salariu anual de 800 cor. solviți lunarmente anticipative.

Reflecții la acest post sunt poștiți ca recursurile lor adresate com. parohial să le subștearnă subscrisului protoprezviter, și să se prezente în biserica din Ateas spre a-și arăta dexteritatea în cele rituale, având aleasă datorința a providea și cantoratul pentru stolele îndatinate.

Din ședința comitetului parohial ținut la 21 Oct. (3 Nov.) 1907.

Comitetul parohial

În coțelegere cu mine; *Nicolae Roxin* pprezviter.

—□—

3-3

➔ **Compactor român în Arad** ➔

Iustin Ardelean

Strada Weitzer János Nr. 13.

Execută grabnic și prompt

tot soiul de lucrări, atingătoare de această branșă.

Legătură fină și durabilă.

➔ **Prețuri moderate.** ➔

16

„Janus”

„institut de asigurare mutuală pe viață în Viena

s'a fondat în anul 1839, din partea unui grup de bărbați nobili,

este cel mai vechiu „Institut mutual de asigurare pe viață”

pentru Austro-Ungaria.

Se bazează pe legile mutualității în puterea cărora accidentul capitalului anual trece în favorul celui asigurat.

Premii eștine. Condiții de asigurare favorabile.

Imprescriptibilitatea polițelor după 3 ani. Plătirea în caz de duiel și sinucidere după 5 ani. **Asigurare gratuită** pentru caz de războiu. — Fără timbru de poliță și taxă de stat — Plătire la moment

Starea de asigurare 111.000,000 cor. § Averele institutului 31.000,000 cor.

Sumele de asigurare plătite până acum 56.000,000 cor.

Informațiuni îndatoritoare dă:

==== **Agentura generală pentru Ungaria de sud în Timișoara-Fabric** =====

Lerchengasse Nr. 17. (N-rul Telefonului: 422).

(19)